

De satirarum scriptoribus Romanis.

Carmen illud satiricum, ab Ennio auctore novo modo conscriptum, a Lucilio, Horatio, Persio, Juvenale imprimis excultum, planta erat solo Romano innata, intellige id carmen, cuius anima est vitia flagitiaque insectari, turpes scelestosque castigare et ad vitam honestam decoramque cohortari. Omnes satirarum scriptores Romani id propositum habent, ut vitam cuiusque et mores lectori describant, fabulis non suppositis, sine quibus dramata satirica evolvi et ob oculos poni nequeunt. Hi tractant res morales, vitiosos obiurgant, bonos probosque collaudant, censurae suae scommata, risum salesque admiscentes. In eo versantur cuncti, ut vel privatos vel publicos mores perstringant, nec in unum alterumve vitium, sed in universum in corruptam morum disciplinam insurgant. Quem ad finem ridicula seriis immiscent, salibus, facetiis, iocis tamquam telis utuntur. Brevis et directa via, quam instituunt; saepissime ex abrupto ordiuntur atque molles aditus argumenti suscepti spernunt. Omissis fabulis rem ipsam nominant, vitia ridenda omnibus propinant bellumque inferunt cuivis impio ac scelerato, castigant, pungunt, secant. Quorum lectio adsidua animi morbos sanat vel sanabiles reddit; virtutis enim praecepta carmine alligata non tantum in memoria firmius haerent, verum etiam in ima praecordia efficacius descendunt.

Romani, qui usque ad Ennii tempora tantum modo satira utebantur dramatica, ab Ennio poeta id carmen novo modo conscriptum acceperunt. Is ab Horatio vocatur rudis et Graecis intacti carminis auctor (I. S. X. 66.) et Quintilianus dicit: „Satira tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius.“ Diomedes grammaticus: „Satira dicitur carmen apud Romanos, nunc quidem maledicum et ad carpenda hominum vitia archaee comediae caractere compositum, quale scripserunt Lucilius, Horatius, Persius.“ — Romanorum satiras dramaticas, fabulas Atellanas, Graecorum dramatibus comico — satiricis simillimas indeque natas esse, nemo negabit. Spectatorum ut rictum diducerent risu imprimis sequebantur; inde lingua ridicula, ista audacia, qua viri insignes lacescebantur atque corripiebantur. Jambi illi maledici, quales legi-

mus in Horatii epodis, e graeco profluxerunt fonte, quod Subellus ipse fatetur, dicens, se Archilochi numeros animosque secutum esse. Ep. l. I. XIX. 25.

„Parios ego primus iambos

Ostendi Latio, numeros animosque secutus

Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.“

Silli quoque illi, quales scripserunt Timon et Xenophanes, differebant a satiris Romanorum; scripti enim erant adversus unam hominum classem, adversus philosophorumque ineptias atque errores.

II. Ennius, satirae parens, a Romanis vocatus alter Homerus sive poeta κατ' ἐξοχήν, Rudiis in Calabria natus, inde Rudiis, a Q. Fulvio nobiliore in civitatem receptus obiit sexagenarius DLXXXV. u. c. Scripsit annales, historiam secundi belli punici, quo centurio excellebat, tragoedias, comedias, satiras, carmen quoque, quo Scipionem Africanum maiorem, victorem apud Zamam ornavit. Poetae fragmenta primus collegit Hieron. Columna ediditque anno MDXC.

„Carus fuit Africano superiori Ennius; itaque etiam in sepulchro Scipionum putatur is esse constitutus e marmore.“ Cic. pro Archia, c. IX. Non corripiebat more Timonis Xenophanisque philosophos eorumque ineptias, sed quemvis maleficum atque scecleratam; nec minus legentium risum movebat quam sanabat animosque meliores reddere studebat. Eius successores inprimis vitia ostendebant nuda, sapientiam animumque generosum commendantes. Testes satirae, quae bellum indicunt stultis, turpibus, scelestis. C. Lucilio, Ennii successori, Horatius insigni ducit laudi, quod quemvis malum, furem, moechum, sicarium aut alioqui famosum corripuerit magnaue cum libertate notarit. Satis laudis Rudio tribuitur a Venusino, qui satirae inventorem eum adpellat. S. X. 25.

„Hoc erat, experto frustra Varrone Attacino

Atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem,

Inventore minor . . .“ — Ab eodem vocatur sapiens i. e. poeta eruditus, ut saepe poeta graeci σοφοί nominantur. Hexametrum primus induxit, quum vates priores numero saturnio uterentur. „Ennium sicut sacros vetustate lucos adoramus, in quibus grandia et antiqua robora iam non tantam habent speciem, quantam religionem.“ Quintil. inst. 10. 1.

III. Satirae inventoris vices suscepit M. Pacuvius, Brundusii natus, filius sororis Ennii, hospes Laelii, floruit circa annum DC. u. c. sed de hoc multo pauciora possumus referre, quam de satirarum parente. Satiras ab eo conscriptas esse, testatur Diomedes grammaticus, qui de illo narrat haec: „Olim carmen, quod ex variis poematibus constabat, satira vocabatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius. lib. III. p. 482. edit. Putschii. Varios versus, iambos, hexametros, anapaestos satiris suis immiscuerat. Simul cum Attio primus Romanorum tragoedus collaudatur. Hor. ep. II. 1. 56.“

Clara etiam per idem aevi spatium fuere ingenia, in togatis Afranii, in tragoediis Pacuvi atque Attii, usque in Graecorum ingeniorum comparationem evecta. „Vell. Patere. 2, 9, 3. Decessit Tarenti, nonaginta annos natus. Pacuvium subsequitur C. Lucilius, eques Romanus, ex oppido Auruncorum, Suessa oriundus (anno DCVI u. c. natus, anno DLI mortuus, teste Eusebio in chronico.). D. J. Juvenalis eum adpellat magnum Auruncae alumnum, i. e. indigenam et Horatius eum vocat senem propter gravitatem argumenti, in quo se exercuit et tempus, quo vixit; non propter multos annos.

„Euse velut stricto, quoties Lucilius ardens
 „Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est
 „Criminibus, tacita sudant praecordia culpa.“

Juv. S. I. 165.

. . . . „Secuit Lucilius urbem,
 Te Lupe, te Muti, et genuinum fregit in illis.“

Pers. S. I. 114.

Satirarum, quarum XXX libros scripsisse traditur, nulla integra ad nos pervenit, sed disiecti tantum membra poetae, quae a viris doctis summa diligentia collecta sunt. Membrorum disiecti poetae vero satis multa, ut scriptoris rationem et linguam ex iis facili negotio discas. Praeterea de hoc iudicia lata sunt adeo multa et toties eius fit mentio in veterum scriptis, ut plura atque certiora de eo referre possimus, quam de antecedentibus. Unanimiter consentiunt veteres, Lucilium versu tantummodo heroico in satiris usum esse, quod de Ennio nequit dici. Hexametri quidem neutiquam rotundi facilesque sunt collaudandi, verumtamen his versibus, quos faciles reddere studebat, nec iambici nec anapaestici admixti sunt, quod et Horatius testari videtur. I. S. IV. 57.

„Olim quae scripsit Lucilius, eripias si
 „Tempora certa modosque, et quod prius ordine verbum est,
 „Posterius facias, praeponens ultima primis,
 „Non, ut si solvas: Postquam discordia tetra
 „Belli ferratos postes portasque refregit,
 „Invenias etiam disiecti membra poetae.

Alia laus ei tribuitur a Venusino, quod comiter et urbane irriserit Ennioque et tota seniorum poetarum turba limatior fuerit.

Fuerit Lucilius, inquam,
 Comis et urbanus; fuerit limatior idem,
 Quam rudis et Graecis intacti carminis auctor,
 Quamque poetarum seniorum turba; sed ille,
 Si foret hoc nostrum fato dilatus in aevum,
 Detereret sibi multa. I. S. X. 64.

Cicero quoque mentionem facit Lucilii, viri docti atque perurbani. In ep. ad fa-

mil. I. XV. 9. inprimis collaudat eius facilitatem, atque festivitatem. „Itaque te quum video, omnes mihi Granios, omnes Lucilios, vere ut dicam, Crassos quoque et Laelios videre videor. Moriar, si praeter te quemquam reliquum habeo, in quo possim imaginem antiquae et vernaculae festivitatis agnoscere.“ Eupolis, Cratinus, Aristophanes, alii, Lucilio prae lucebant, de quibus Horatius, qui Lucilii satiras ad manus habebat:

„Eupolis atque Cratinus Aristophanesque poetae

Atque alii, quorum comedia prisca virorum est,

Si quis erat dignus describi, quod malus aut fur,

Quod moechus foret, aut sicarius, aut alioqui

Famosus, multa cum libertate notabant.

Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,

Mutatis tantum pedibus numerisque, facetus,

Emunctae naris . . . I. S. IV. 1.

Ergo Lucilius in satiris id propositum habebat, ut notaret secaretque vitiosos nec solum risu lectoris rictum diduceret. Inprimis vero libere et aperte, amoto quovis velamento, corripiebat et castigabat, qui vitiis erant obnoxii, quod testatur Horatius, eius successor, quodque probatur viris, qui in satiris notantur. Franciscus Dousa enumerat XIV, quos, ut elucet e fragmentis, carpsit; in his Q. Opimium consulem, qui plures Liguriaes gentes vicerat, Q. Caecilius Metellum, qui propter victorias de Macedonibus et Achaecis reportatas cognominatus erat Macedonicus, nec minus Corn. Lentulum Lupum. Ante libertatem ab imperatoribus occupatam mira carminis acerbitate nominatim hominum vitia carpsit, de quo Horatius I. S. 63. „Primores populi arripuit populumque tributim; Scilicet uni aequus virtuti atque eius amicis.“

Libro satirarum quarto in divitum luxuriam eorumque vitia invecus erat; secuerat convivatores intempestivos ac temulentos, quod apparet e fragmentis et scholiis antiquis, ubi legitur, hanc satiram e Lucilii libro IV esse translata, castigantis divitum luxuriam et vitia. Bene hic virtutis rigidus satelles:

„Commoda praeterea patriae sibi prima putare,

Deinde parentum, tertia iam postremaque nostra.“

IV. Suessani satirae erant severae acresque; iocis admiscebat notas graves atque acerbis; eius salibus, iocis, facetiis animoque hilari gaudebat ipse Cicero, puleri haud imperitus. Horatius ut supra dictum, insignem ei tribuit laudem, versus vero duos reprehendit additque causam. I. S. IV. 3.

. . . „Facetus,

Emunctae naris, durus componere versus;

Nam fuit hoc vitiosus: in hora saepe ducentos,

Ut magnum, versus dictabat stans pede in uno.

Quum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.“

In satire X. 1 — 5. in ineptos Lucilii fautores scripta leguntur:

Nempe incomposito dixi pede currere versus

Lucili: quis tam Lucili fautor inepte est,

Ut non hoc fateatur? Ad idem, quod sale multo

Urbem defricuit, charta laudatur eadem.

Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cetera.

Ergo pede incomposito currebant versus Lucilii, idem vero sese commendabat animo aperto atque libero; verbis latinis graeca admiscebat, attamen salis abunde festivitatisque proferebat, ut Ciceroni aliisque viris amplissimis placeret. Hor. S., X. 67. de eo:

„Si foret hoc nostrum fato delatus in aevum,

Detereret sibi multa, recideret omne, quod ultra

Perfectum traheretur, et in versu faciendo

Saepe caput scaberet vivos et roderet ungues.“

Quibus dictis Quintilianus (Instit. l. X. 1.) adsentire videtur, si rem ipsam spectas, etsi Venusini verba duriora non probat. — Quod attinet Lucilii fragmenta, quae Janus Doussa ex scriptoribus veteribus collegit — sunt quidem plurima, verumtamen non sufficientia, ut inde, rebus bene cognitis, ipse possis iudicare, quatenus Horatius vere dicat:

„Garrulus atque piger scribendi ferre laborem;

Scribendi recte;“

Quae pertinent ad haec dicta, confidere possumus, ut mihi videtur, in iudicio viri elegantissimi, qui dicit, incomposito pede currere Lucilii versus; cui enim placere queunt versus hi:

Tum laterali' dolor certissimu' nuntiu' mortis —

Huncceine ego unquam Hyacintho hominem Cortinipotentis

Deliciis contendit?

Venusinus Suessanum magna cum voluptate laudat saepius, quod magnam doctrinam, multum libertatis abundeque salis habeat. Idem laudat Quintilianus, qui tamen fatetur, Horatium multo tersiorem et purum magis esse. Quantopere Lucilius Romanis placuerit, inde elucet, quod ipso Quintiliani tempore (centum post annis) amatores erant, qui eum non tantum Horatio, sed etiam omnibus aliis poetis praeferebant. Cic. ipse Lucilii usquam facit mentionem, quin eius urbanitatem multa cum laude tollat. Eius saporem vernaculum, antiquam et vernaculam festivitatem atque urbanos sales omnibus Atticis facetiis praeferebat. In ep. ad Paetum: „Te quum video, omnes mihi Granios, Lucilios, vere ut dicam — Crassos quoque et Laelios videre videor. Moriar, si, praeter te, quemquam reliquum habeo, in quo possim imaginem antiquae vernaculae festivitatis agnoscere.“ Hinc liquet, quare Horatii iudicium in partem adeo malam

susceptum sit, ut sat. X. libr. I. sese defendere cogeretur. Re vera poeta, qui Athenis animum excoluerat, saporis magnae turbae minus conveniebat, quam Lucilius senex.

V. Lucilii aetas, si ad mores spectas, erat quidem vitiosa, sed non omnino vitii criminibusque immersa, aegrotabat tenuique utebatur valetudine, nondum vero insanabilis erat; malorum, quae Graeciae Asiaeque victores e terris occupatis domum tulerant, reperiebantur multa atque periculosa, sed et remedia, quae adhibebantur, nequiquam frustra. Hominum debilitatorum atque aegrotorum aderant multi, verum etiam existebant medici, viri summis virtutibus ornati summeque venerandi, qui luem progressu impediebant et maiorum mores virtutesque fortissime tuebantur. Duces strenui senatoresque optime meriti, factorum a maioribus praeclarissime gestorum bene memores, centum fere per annos adversus vitia a populis devictis illata, magnopere pugnabant. Illi duces celeberrimi, qui inde a secundo bello punico usque ad Graecorum tempora vivebant, et patriae hostibus et moribus corruptis aequae fortiter obviam ibant, optime persuasi, cives Romanos bonis moribus veraque virtute non solum magnos, verum etiam felices reddi. Quare illi aetati Lucilius, morum censor optimus, accomodatissimus venit. Poetam audacem timorisque expertem non tangit, si quem offendit sive irritat, si percutit sive vulnerat; intrepidus vitia castigat virtutesque collaudat, et Laelii et Scipiones arrident atque applaudunt. Itaque in deliciis habebatur a viris probis et iustis, huiusque carminum genus inde ab Augusti aevo magis magisque usurpatum est; Horatii enim succedentis sermones sunt satirae Lucilianae et quidem vere comicae, vide Progr. Richlingbusii 1845. p. 6. seqq. quo Venusinus comparatur cum Juvenale, quare nunc A. Persium aetate proximum ordiamur.

VI. Aulus Persius Flaccus, eques Romanus, natus in Etruria Volaterris pridie Nonas Decembris, Persico, L. Vitellio coss. Persiae gentis auctor procul dubio Graecus fuit, Persius enim nomen graecum est, item Perseus sive Persaeus. Flacco patre privatus est pupillus annorum fere sex. Fulvia Sisennia mater nupsit postea Fusio, equiti Romano, quem quoque extulit intra paucos annos (quod legitur in eius vita a vetustissimo auctore scripta, sive Probus hic fuit sive alius). Aetatem puerilem Persius peregit Volaterris; inde annos duodecim natus venit Romam studiisque incubuit apud Remmiam Palaemonem grammaticum et Virginium Flaccum rhetorem. Sedecim annos natus audivit Annaeum Cornutum Leptitanum, philosophum Stoicum, qui eruditionis laude et disciplinis humanioribus excultus Romanae iuventuti ad sapientiae studium magisterio suo praecipit. Huius viri sapientissimi amicitia mox ita coepit uti, ut nusquam ab eo discederet. Summam familiaritatem, quae ei fuerat cum Cornuto suo describit ipse S. V. 41.

„Tecum etenim longos memini consumere soles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes.
Unum opus et requiem pariter disponimus ambo,
Atque verecunda laxamus seria mensa.“

Illo tempore Claudius Agaturnus, medicus Spartiatus, Petronius Aristocrates Magnus, Annaeus Lucanus, poeta celeberrimus, apud eundem Cornutum philosophiae operam navantes, arctissima amicitia coniuncti erant cum Persio, aequali suo. Praeter quos poeta a prima adolescentia amicos habuit Caesium Bassum *), poetam lyricum, et M. Servilium Novianum, rhetorem. L. Annaeum Senecam serius cognovit, quin eius ingenio caperetur; familiarissime vero usus est Pacto Thrasea, viro gravissimo et magno saeculi ornamento, qui Arriam, eius cognatam, uxorem duxerat. Persius fuit forma pulcherrimus, moribus lenis; educatio liberalis, eius verecundia virginalis, modestia singularis, pietas erga matrem, sororem, amitam maxima. Agros habuit in ora Etruriae, agro Lunensi, in quos urbe relicta saepissime secedebat. Dicit ipse: S. VI. 6.

„Mihi nunc Ligus ora

Intepet hibernatque meum mare, qua latus ingens

Dant scopuli . . .“

Tum versabatur apud Fulviam Sisenniam matrem, quae Liguri cuidam sive Lunensi nupserat. Poetae, claris natalibus orto, magnis opibus atque eruditione singulari conspicuo, per brevitatem vitae totum se palam facere et ingenii dotes proferre non licuit, quare non sine aliqua ipsius iniuria committi potest cum Horatio et Juvenale, verumtamen non est indignus, qui comparetur cum tantis ingeniis. Perit vitio stomachi, anno aetatis XXVIII.; reliquit circa H — S vicies matri et sorori, rogans, ut darentur Cornuto sestertia centum, ut alii tradunt, argenti facti pondo XX et libri circa DCC, ex quibus Cornutus autem nil nisi libros sustulit. Scripserat A. Persius fabulam praetextam, Ὀδύπορικα, paucos quoque in socrum Thraseae, Arriae matrem, versus; quae omnia, Cornuto auctore, abolita sunt. Ad nostra tempora pervenit unicus liber satirarum, quem editum continuo mirari homines et diripere coeperunt.

VII. Satiris sex, quae ad nos pervenerunt, praeludit poeta prologo, quo retundit urbaneque castigat desiderium poetandi, iam inde ab Augusti tempore familiarem plerisque Romanorum morbum, qui vero mirum quantum auctus erat Nerone principe, lauram poeticam palam affectante. Huius enim ad exemplum levissimus quisque literarumque rudis poetae nomen sibi vindicabat, nec ullum ingenii argumentum proferens, nisi illud ineptum et vanum, quod afflatu repentino Musarum factus esset poeta. Petronius Arbiter, Persio aequalis: „Multos, o iuvenis, carmen decepit; nam ut quisque versum pedibus instruxit, putavit, se continuo in Heliconem venisse. Si forensibus ministeriis exercitati frequenter ad carminis tranquillitatem tanquam ad portum faciliorum refugerunt, credentes, poema facilius extrui posse, quam controversiam sententio-
lis vibrantibus pictam. Talem vesaniam arguit poeta:

*) In suis agris in Sabinis deorum et heroum laudes cecinit hymnosque composuit. Quintil. institut. or. X. 1.

„Nec fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipiti somniasse Parnasso
Memini, ut repente sic poeta prodirem.“

Item Horatius:

„Scribimus indocti doctique poemata passim.“
Alio loco: — „populus levis hoc calet uno
Scribendi studio: pueri patresque severi
Fronte comas vincti coenant et carmina dictant.

Ingeniose Persius eodem prologo cum psittacis, corvis, picis poetas componit famelicos; pica enim cibi aviditate, qui ostentatur, in loquelam humanam erumpit, poeta famelicus, ingenio destitutus, egestate impellitur, ut versus faciat.

VIII. Uni aequus virtuti, perpetuus ac constans vitiorum inimicus, stoicam professionem nusquam obliviscens monstrat viam rectam, qua ad rigidam solidamque virtutem eatur. In satira I. agit de studiorum corrupta ratione; nec poetae nec oratores eo animo ad literas accedunt, quo est par; dicendi scribendique leges corrumpunt, literis ad inanem ambitionem abutuntur; ipsorum auditorum iudicia sunt perversa. In satira II. (est amici dies natalis, quo magna religione vota concipiebantur in annum proximum) arripit poeta occasionem de votis disserendi cum Plotio Macrino condiscipulo ac familiari, quem secus non dilexit ac patrem. Multa exitiosa petuntur: alii res impias a diis petunt, quos graviter increpat, alii non impia quidem deos poseunt, sed frivola, quorum ineptias tangit et ritus in precibus percipiendis superstitiosos irridet. — Philosophi Stoici personam sustinens in satira III. invehitur in iuvenes Romanos nobilitate atque opibus florentes, qui studia literarum atque imprimis philosophiae negligenter tractabant sive contemptui habebant. Notat horrorem studii gravis magnae laboris: hinc perniciosi fontes. Equi dociles teneris finguntur cervicibus; quare iuvenes nobili genere natos in cute curanda plus aequo operatos, quibus pulcrum, in medium diem dormire, minimeque animum intendentes studiis et rebus honestis irridet contemptuque dignissimos exagitat. Ad capessenda philosophiae studia magna contentione hortatur, divinis plane versibus totius moralis doctrinae summam complectens. Discite, o miseri, (ita ad sapientiae amorem cordatos iuvenes accendit)

„Discite, o miseri, et causas cognoscite rerum,
Quid sumus et quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metae quam mollis flexus, et unde.
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Utile nummus habet. Patriae carisque propinquis
Quantum elargiri deceat; quem te Deus *) esse

*) Deus iussit non dii, ita Seneca, M. Antonius, Arrianns, alii, in explicandis suae scholae decretis Deum unum prodebant causam efficientem huius universi.

Jussit et humana qua parte locatus es in re.“

Satiram IV. scripsit adversus eos, qui, etsi totius rei publicae imperiti rationem eius administrandae nec didicerant nec sciebant, nihilo minus pro se quisque imperii gubernacula capescebant ac laudem bonorum affectabant. Regebant imperium iuvenes depravatissimi, summa nequidquam pelle decori, quorum princeps Claudius Nero. Tangit poeta gulae intemperantiam, libidines et probrosam corporis curam. — Annaei Cornuti, viri iuxta sapientis ac docti, praeceptoris sui laudes persequitur satira V., pietatem erga hunc virum bene meritum prolixè aperit iuvenesque hortatur, ut viro adeo excellenti in disciplinam sese dedant. Illorum desidiam increpat eosque ad libertatem hortatur. „Omnes praeter sapientem servi, nemo liber.“ — De legitimo divitiarum usu agitur in sat. VI. invehiturque in illos, qui hac praeclara virtute destituti vitiis contrariis serviunt.

IX. Haec satirarum argumenta; sed si respicis Romanorum crimina et flagitia, Persii tempore grassantia, mirum videbitur, cur poetae indignatio non potius infremuerit in ista. Intra annos sexaginta, qui Horatii obitum a Persii natalibus sciungunt, cives Romani admodum mutati erant; morum corruptela ingens fastigium adepta erat. Principes scelestissimi, Tiberius, Caius, Claudius, sine intervallo sibi succedentes, orbem terrarum tenuerant subditosque in summam profunditatem depresserant. Magna accusatorum occultorum vis grassabatur in dies, nec minus avaritia, licentia, lascivia, mollities. „Quare non (ita reprobant) excanduit poeta telaque sua coniecit in caussidicos, sceleribus dites factos, atque in delatores nequissimos? Quomodo potuit pati tantam urbis iniquitatem, ut non fremeret? Ne persona quidem grata imperatori fuit tuta a delatoribus. Stupra promiscua ingenuorum et feminarum; serpebant vitia turpissima et in proximum quemque transsiliebant contactuque nocebant. Cur non irruit in Romanos turpes et excordes, in canes immundos, in corpora sine pectoribus? Liberti quam abiecti! Immo nobiles eo insolentiae et impudentiae venerant, ut non solum non erubescerent armis tecti in arena decertare more mirmillonis, qui galea tectus et scuto pugnabat, sed etiam omnia facie aperta peragerent, habitu retiari tunicati, qui tunica coopertus dimicabat fuscina reteque gestans; gaudebant enim cognosci. „Vere dicta, si ad mores spectas; sed audi, quae contra dicam. Satirae, quarum argumenta indicavi, sunt prima tentamina iuvenis nobilissimi, cui praelucebat Horatius, merita fronde decorus, cuius in sermonibus illa partim brevius, partim copiosius tractata sunt. Ingenia praeclarissima, quorum non pauca tum effloruerant, aegre se continebant, quominus ingenui doloris testimonia (omnia enim susque deque misciebantur in urbe) scriptis suis traderent. Nec abstinuit Persius, quin stili sui mucronem tam in ipsum Nerone stringeret, quam in reliquos similis dementiae iuvenes, adversus quos satira IV. scripta est. Sale satirico defricuit libidine aliisque vitiis infames; indignationi vero habenas sic laxavit, ut non palam, sed tecte aliquantoque mollius in sceleratos flagitiososque inveheretur. Bene sciebat, in principis aula non deesse foedos delatores pro-

beque norat, quum ad satiras scribendas se accingeret, quantam rem et quam periculosam moliretur. Quare abstinuit rebus omnibus, quae Neronis personam proprie denotaturae essent.

Praeterea Persium moderati stili modum excedentem Cornutus fidus, non dubito, saepe interrogavit: „Quorsum haec? Crudelissimum et Φοινικώτατον tyrannum metuens hic praeceptor sapiens Persio scribenti adfuit vetusque verbum Σκότισον de industria crebro insusurravit; Cornutus enim propter liberiores de eius carminibus vocem multatus erat exilio. Τὸ ἀληθὲς πικρὸν. Praeclarum responsum et viroforti dignum, quod legitur apud Stob. T. 15. p. 145. Φιλόξενος παραδοθεὶς ὑπὸ Διονυσίου ποτὲ εἰς τὰς λατομίας, διὰ τὸ φανλίζειν τὰ ποιήματα αὐτοῦ, καὶ ἀνακληθεὶς, ἔπειτα πάλιν ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν αὐτῶν ἐκλήθη. Μέχρι δὲ τίνος ὑπομείνας ἀνέστη. Πυθομένον δὲ τοῦ Διονυσίου, ποῖ δὴ σὺ; εἰς τὰς λατομίας, εἶπεν.“ Bene Augustinus: „Veritas et dulcis est et amara; quando dulcis est, parcit; quando amara, curat.“ (Epist. ad Romulum). Summis laudibus extolendus, de quo dici potest:

Wer dem Tod ins Angesicht schauen kann,

Der Wahrheit Held ist der freie Mann.

Necem neutiquam timens D. Juvenalis, satirarum scriptor praeclarissimus, haud abstinuit, quominus, centenis quamvis compedibus vinctus, incurreret in sceleratum quemvis, ut prosterneret conculcaretve. Persius juvenilis illis, quae elegerat, argumentis, non incidit in periculum, ne principi displicens vitam facultatesque in discrimen committeret. Stoicum de ultimo fine dogma ubique urget, ubique inculcat; non minus enim de virtute loquebatur quam ex virtute vivebat. Varia argumenta eodem carmine non complectitur, id habet propositi, ut argumenti tristitiam reprehensionesque atroces iocorum festivitate exhilaret; longe vero hac laude superatur ab Horatio et Juvenale. Jocosam tamen, nec invenusta haec:

„Heic aliquis, cui circum humeros hyacinthina laena est,
Racidulum quiddam balba de nare locutus,
Phyllidas, Hypsipylas, vatium et plorabile si quid,
Eliquat, et tenero supplantat verba palato.
Assensere viri. Nunc non cinis ille poetae
Felix? Non levior cippus nunc imprimit ossa?“

In describendo grandis est. Hominum sordide parcorum tenaciumque mores magna cum evidentia effingit. E. g. in sordide parcum haec: (S. IV. 24.)

„Nostin' Vectidi praedia? Cuius?
Dives arat Caribus quantum non milvus oberrat.
Hunc ais? Hunc diis iratis genioque sinistro,
Qui, quandoque ingum pertusa ad compita figit,

Seriolae veterem metuens deradere limum,

Ingemit: Hoc bene sit, tunicatum cum sale mordens

Caepe, et farrata pueris plaudentibus olla

Pannosam faccem morientis sorbet aceti.“

Horum argumentorum quae a Volaterrano tractantur, plura iam in Horatio leguntur. Ad sat. I. confer epist. I. 19; nec non ad sat. V. conf. S. II. 7.

X. Philosophorum more modoque a thesi proposita non digreditur, aberrat certe nunquam; Horatius contra materiam, quam aggressus est, saepe videtur deserere lectoremque deducit in gratissimas vias laterales, sed de improvise attigit, unde exit. Persius progreditur via recta, nec ad dextram aberrans, nec ad sinistram; meta, quam petit, nusquam ex oculis amittitur. Uterque bene scit adamatque sapientiae praecepta; Venusinus vero experientia doctus institutus est atque imbutus illis praeceptis sapientissimis, quae percipiuntur ex hominum vita usuque. Eius urbanitas animusque hilaris lectorem reddunt serenissimum. Disciplinam stoicam Volaterranus amplectebatur summa reverentia, sive natura ductus, sive ut resisteret corruptis temporum moribus. Jam natura modestissimus Cornuti usu familiarissimo totus et ad severitatem et ad gravitatem adactus est, quae, magistro poeta tragico, Lucano Bassoque auctoribus, immixtae sunt eius satiris, quae Horatii ridentis sermonibus multum differunt. Nihilo tamen se-cius poeta juvenilis multa praeclara ac pulchra in satiris nobis tradidit, ut doleas, quod viam modo initam abrumpere fato coactus sit. Locus iste (S. II. 71.) quam praeclarissimus!

„Quin damus id Superis, de magna quod dare lance

Non possit magni Messalae lippa propago:

Compositum ius fasque animo, sanctosque recessus

Mentis et incoctum generoso pectus honesto.

Haec cedo ut admoveam templis et farre litabo.“

„Opfern den Himmlischen wir, was nicht auf der stattlichen Schlüssel

Messals Sohn, der Verderbte, den Göttern zu opfern im Stand ist:

Heiligen Sinn für Recht und Gerechtigkeit, und in der Seele

Tiefes Gefühl und ein Herz, von Tugendeifer durchdrungen —

Bringst du mir das in die Tempel der Götter, dann opfer' ich Mehl nur.“

In sat. III. V. 55. poeta omnibus poenis, quas tyrannorum vel crudelitas excogitavit, vel cupiditas pendit, hanc unam anteponebat, qua cruciantur homines, qui vitia, quae vitare non possunt, coguntur agnoscere; quare stupori natae opponit acerrimos cruciatus, quos tolerant ii, qui virtutem cognitam habuerunt, nec usi sunt ea.

„Magne pater divum, saevos punire tyrannos

Haud alia ratione velis, quum dira libido

Moverit ingenium ferventi tincta veneno,
Virtutem videant, intabescantque relicta.“

Nihil miserius quam animus hominis conscius. Maxima quaeque tormenta prae flagello conscientiae levia. Plaut.

Volaterranus noster, quod ad dictionem pertinet, brevis esse laborat oreque rotundo loqui, sed haud infitiandum, ei quoque ab Horatio dici:

„Decipimur specie recti; brevis esse laboro,

Obscurus fio; sectantem levia nervi

Deficiunt animique; professus grandia turget;

Serpit humi tutus nimium timidusque procellae.“

Poetae versus apti, sonori, absque mollitie concinni, quidam magnifici. — A. Persium subsequitur D. J. Juvenalis, Aquinas, libertini locupletis, incertum, filius an alumnus, cuius satiras comparavi cum Q. Horatii satiris in progr. Richlinghusii MDCCCXLIII.

